

ЗНАЧЭННЕ САЦЫНІЯНСТВА ДЛЯ РАЗВІЦЦА ПАЛІТЫЧНАЙ І ПРАВАВОЙ ДУМКІ БЕЛАРУСІ

Д. С. Жук, Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт

Даследуючы палітычную і прававую думку Беларусі, нельга не засяродзіць увагу на сацыніянстве. Яго вывучэнне дазволіць глыбей вызначыць якасць палітычнай і прававой думкі нашай краіны. Як нам здаецца, больш змястоўнае вызначэнне сацыніянству даў С. А. Падокшын, які адзначаў, што гэта антытрынітарны рэлігійна-філасофскі рух XVI–XVII стст., распаўсюджаны пераважна ў Польшчы і ВКЛ, асноўныя палажэнні якога сфармуляваны Ф. Соцынам. Па меркаванню яшчэ аднаго беларускага даследчыка І. П. Клімава сацыніянства ўзнікла ў канцы XVI ст. Разам навукоўцы падкрэслівалі, што ў аснове сацыніянства ляжыць адмаўленне дагмата аб Святой Тройцы.

Для сацыніянства была характэрна наяўнасць грамадска-палітычных і прававых ідэй. Гэта падкрэслівалася навукоўцамі С. А. Падокшыным, І. П. Клімавым, М. М. Любавічам, а таксама ў энцыклапедычных крыніцах: «Вялікай савецкай энцыклапедыі», «Украінскай савецкай энцыклапедыі», «Украінскім савецкім энцыклапедычным слоўніку». Яны вылучалі ў сацыніянскім вучэнні ідэі верацярпімасці (рэлігійнай талерантнасці), прызнання вартасці дзяржавы, удзелу ў судах і войнах, уладання маёмасцю (у тым ліку прыгонніцтва, але без уціску сялян), аддзялення царквы ад дзяржавы, беспярэчнага падчынення ўладзе ўрада, свабоды сумлення, думкі і волі. На нашу думку, у фарміраванні такіх ідэй у сацыніянскім вучэнні не апошняю ролю адыграў факт вывучэння Л. Соцынам (1525–1562) права, што ў многім, па нашаму меркаванню, прадвызначыла рацыяналістычны характар вучэння, якое ён распрацаваў. Магчыма, што Л. Соцын паўплываў на свайго пляменніка Ф. Соцына (1539–1604), які распаўсюдзіў сацыніянства ў Польшчы і ВКЛ. Трэба адзначыць, што сацыніянства паспяхова адаптавалася да контррэфармацыйных абставін, зрабіўшы націск не на рэфармацыйны радыкалізм, а на рэфармацыйны рацыяналізм. Гэта і дапамагло яму паспяхова развівацца на працягу ўсяго XVII ст. і па заўважанню С. А. Падокшына стаць сувязным звяном паміж філасофіяй эпохі Адраджэння і філасофіяй Асветніцтва.

Навукоўцы І. П. Клімаў, С. А. Падокшын, М. М. Любавіч таксама падкрэслівалі, што сацыніянне звярталі асабліва шмат увагі на распаўсюджанне асветы і адукацыі.

Да прадстаўнікоў ранняга сацыніянства (канец XVI – пачатак XVII ст.) у Беларусі адносяцца: С. Будны, Ян Ліцыйні Намыслоўскі, Я. Даманеўскі, М. Цвердахлеб, Ц. Кузьміч і інш. Прадстаўнікамі позняга сацыніянства (другая палова XVII ст.) з’яўляюцца Я. Крэль, С. Пшыпкоўскі, А. Вішаваты, М. Руар, І. Стэгман-старэйшы, Я. Вальцоген і І. Шліхтынг.

Такім чынам, можна прасачыць уплыў сацыяніянства на развіццё палітычнай і прававой думкі Беларусі другой паловы XVI – XVII стст. Мы маем падставу зрабіць вывад, што сацыяніянства – гэта не толькі антытрынітарны рэлігійна-філасофскі, але і часткова грамадска-палітычны і прававы (дзякуючы выказваемым ідэям) рух другой паловы XVI – XVII стст., распаўсюджаны пераважна ў Польшчы і ВКЛ, асноўныя палажэнні якога былі першапачаткова сфармуляваны Л. Соцынам і больш ґрунтоўна развіты Ф. Соцынам.

РОЛЯ ТРЫБУНАЛА (ГАЛОЎНАГА СУДА) У СУДОВЫМ ПРАЦЭСЕ НА ТЭРЫТОРЫІ ВКЛ

А. А. Міхневіч, Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт

Трыбунал (Галоўны Суд) узнік напрыканцы XVI ст. як адзін з прадуктаў судовай рэформы. Пытанні арганізацыі і дзейнасці Галоўнага Суда можна знайсці ва Уставе – законе аб Галоўным Судзе, у Статуце 1588 г., іншых заканадаўчых актах дзяржавы, а таксама ў судовых кнігах, у якіх запісваліся пастановы і іншыя акты Трыбунала. Галоўны Суд быў створаны згодна з Уставай, прынятай на Варшаўскім сойме Рэчы Паспалітай у 1581 г., якая называлася «Свод прав трибунальских».

Згодна Уставе ў кожным ваяводстве ў тых месцах, дзе дзейнічалі земскія суды, у вызначаны час на соймікі павінны былі з'ехацца мясцовыя паны радныя, розныя службовыя асобы і ўся шляхта для абрання суддзяў Трыбунала.

Такія соймікі атрымалі назву трыбунальскіх. Удзельнічаць у выбарах маглі толькі шляхціцы, якія мелі неабходную маёмасць – былі аселымі. У кожным павеце (і ваяводстве, дзе не было паветаў) выбіраліся дзве асобы (па адной на кожную сесію). Выбраныя суддзі выконвалі свае функцыі на працягу года, і затым на сойміках абіраліся новыя дэпутаты на наступны год. Колькасць членаў Галоўнага Суда не была пастаяннай.

Кіраваў працай суда старшыня – маршалак, які абіраўсі суддзямі штогод (на абедзве сесіі). Справы разглядаліся судовай калегіяй у складзе ад 2 да 7 чалавек (такі склад у літаратурных крыніцах часам называецца свецкім). Колькасць магла быць і іншай, але абавязкова больш за два.

Паводле Уставы асноўнай катэгорыяй спраў, аднесены да кампетэнцыі Трыбунала, былі апеляцыйныя скаргі на рашэнні гродскіх, земскіх і падкаморскіх судаў. Цікава адзначыць, што для таго, каб апеляцыя магла перайсці на рашэнне Трыбунала, неабходна было, каб бок, незадаволены выракам суда ніжэйшай інстанцыі, заявіў аб гэтым у прысутнасці другога боку адразу ж пасля вынясення рашэння, не выходзячы з залы суда.

Акрамя апеляцыйных спраў Галоўны Суд разглядаў некаторыя справы па першай інстанцыі, у прыватнасці тыя, што раней адносіліся да кампе-